

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан філологічного

факультету

Юрій Бідзіля

Юрій БІДЗІЛЯ

« 30 » травня

2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ ЛІНГВІСТИКИ

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.01 Українська мова та література
Освітня програма	Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Робоча програма навчальної дисципліни «**Основи лінгвістики**» для здобувачів вищої освіти галузі знань **03 Гуманітарні науки** спеціальності **035 Філологія** спеціалізації **035.01 Українська мова та література** освітньої програми «**Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність**».

Розробник: *Баньої Вероніка Федорівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні **кафедри української мови**.
Протокол № 12 від 26 червня 2023 року

Завідувач кафедри Наталія ВЕНЖИНОВИЧ

Схвалено науково-методичною комісією **філологічного факультету**.
Протокол № 8 від 29 червня 2023 року

Голова науково-методичної комісії Василь ШАРКАНЬ

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	1-й	1-й
Кількість модулів – 2	Семестр	
	1-й	1-й
	Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи – 3	36 год.	16 год.
Вид підсумкового контролю: іспит	Практичні, семінарські	
	24 год.	–
	Лабораторні	
Форма підсумкового контролю: усна	–	–
	Самостійна робота	
	60 год.	104 год.

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення навчальної дисципліни «**Основи лінгвістики**» – ознайомити здобувачів з опорними поняттями мовознавства, підготувати до вивчення лінгвістичних дисциплін. Мета навчальної дисципліни передбачає такі **завдання**: допомогти здобувачам вищої освіти зрозуміти сутність мови як суспільного явища, що виникло, розвивається і функціонує за власними законами, зв'язок мови із мисленням та мовленням; подати найважливіші теоретичні відомості з лінгвістики; ознайомити з основними термінами, які визначають мовні рівні та мовні одиниці. Відповідно здобувачі зможуть підготуватися до наукового вивчення конкретних мов – рідної та іноземних.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані практичні завдання в галузі філології (лінгвістики, літературознавства, фольклористики) в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх наук, предметних знань, теорії та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов науково-дослідницької діяльності.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної галузі, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя.

ЗК 3. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями.

- ЗК 5.** Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК 7.** Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК 8.** Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК 11.** Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК 12.** Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК 13.** Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
- ПК 1.** Усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ.
- ПК 2.** Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні.
- ПК 5.** Здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії мов(и), що вивчаються(ється).
- ПК 7.** Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумов до вивчення навчальної дисципліни «Основи лінгвістики» за ОПП немає.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Вивчення навчальної дисципліни «**Основи лінгвістики**» передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН) відповідно до стандарту вищої освіти зі спеціальності **035 Філологія** та освітньої програми «**Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність**».

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.	ПРН 2
Організовувати процес свого навчання й самоосвіти.	ПРН 3
Знати й розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію мови (мов) і літератури (літератур), що вивчаються, і вміти застосовувати ці знання в професійній діяльності.	ПРН 8
Аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.	ПРН12
Знати й розуміти основні поняття, теорії та концепції обраної філологічної спеціалізації, уміти застосовувати їх у професійній діяльності.	ПРН 16

Очікувані результати навчання	Шифр ПРН
Уміє здобувати, аналізувати, узагальнювати й використовувати інформацію, застосовуючи теоретичні знання про мову, для вирішення загальнонаукових проблем; уміє виконувати завдання, що містять елементи проблемного пошуку.	ПРН 2
Здатний спланувати алгоритм свого самонавчання, обрати ефективні засоби для поглиблення і розширення знань із навчальної дисципліни і суміжних із нею наук.	ПРН 3
Знає структуру й систему мови та її основні й неосновні одиниці; розрізняє мову та мовлення; усвідомлює природу мовних змін; аналізує й	ПРН 8

застосовує основні положення лінгвістичних теорій у професійній діяльності; чітко висловлює думку щодо проблематики мовознавчого характеру, визначаючи власну позицію.	
Уміє аналізувати мовні явища з урахуванням сучасного стану мовознавчої науки, користуючись системою основних лінгвістичних понять і термінів.	ПРН 12
Визначає опорні поняття курсу, знає основні методи мовознавчої науки, відомості про мову як знакову систему, її походження, розвиток, функції, структурно-системний характер, одиниці мовних рівнів, особливості різних видів письма, основні класифікації мов світу; уміє застосовувати здобуті знання для здійснення професійної діяльності.	ПРН 16

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засоби оцінювання результатів навчання з дисципліни «Основи лінгвістики»: іспит, модульна контрольна, усне опитування на практичних заняттях, виконання тестових завдань на сайті електронного навчання; опрацювання; виконання індивідуальних завдань (підготовка презентацій / рефератів) тощо.

Методи демонстрування результатів навчання з дисципліни «Основи лінгвістики»:

за логікою передачі і сприймання навчальної інформації, ступенем самостійності мислення здобувачів при засвоєнні знань: пояснювально-ілюстративний, проблемного викладу, частково-пошуковий (евристичний), дослідницький методи, самостійна робота пошукового характеру;

за дидактичними завданнями: словесні – лекція, евристична бесіда, навчальна дискусія; наочні – ілюстрація, демонстрація; практичні – робота з текстом, презентації / реферати.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю – усна або письмова з такими видами: групове та індивідуальне опитування на практичних заняттях, оцінювання практичних завдань, тестування на сайті електронного навчання, оцінювання презентацій / рефератів.

Форма модульного контролю: письмова (тести, відповідь на теоретичні питання, виконання проблемних завдань).

Форма підсумкового семестрового контролю: усний іспит.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модульна контрольна робота	Сума
Модуль 1						50	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6		
8	8	8	10	8	8		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модульна контрольна робота	Сума

Модуль 2						50	100
T7	T8	T9	T10	T11	T12		
8	8	8	8	8	10		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття	7	42	5	35
Комп'ютерне тестування при тематичному оцінюванні	1	5	1	5
Презентація / реферат	-	8	1	10
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульний контроль є необхідним елементом модульно-рейтингової технології навчального процесу. Модульна контрольна робота з навчальної дисципліни «**Основи лінгвістики**» проводиться двічі на семестр, згідно з розкладом модульних контролів, визначених навчальною частиною в межах годин, які відведені на практичні заняття. До модульної контрольної роботи допускаються здобувачі освіти, які виконали всі види практичних завдань. До початку модульної контрольної роботи здобувачі повинні мати поточні підсумкові бали за практичні заняття та самостійну роботу. Максимальна кількість балів, одержаних під час модульної контрольної роботи, становить 50 балів.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає надання відповідей на тести та теоретичні питання, виконання проблемних завдань. Робота складається з 20 тестів (тестування відбувається через систему Moodle), двох теоретичних питань, двох проблемних завдань.

Перескладання підсумкового модульного контролю здобувачами, які отримали рейтинговий бал за модульний цикл, що відповідає незадовільній оцінці, проводиться не пізніше двох тижнів після атестаційного. Позитивні оцінки з модульного циклу не підвищуються.

Якщо здобувач набрав 60 і більше балів, то іспит може бути виставлений за результатами поточного оцінювання та модульного контролю на момент оголошення результатів. Якщо ж здобувач вищої освіти бажає поліпшити свою оцінку, він складає іспит за всією програмою навчальної дисципліни. При цьому в підсумковій оцінці не враховуються накопичені бали.

Здобувач вищої освіти, який не з'явився на модульну контрольну роботу, або ж його модульна оцінка становить від 0 до 34 балів, зобов'язаний скласти (перескласти) модуль до початку підсумкового контролю у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету.

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модульна контрольна робота 1		Модульна контрольна робота 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)

Тести	20	10	20	10
Теоретичне питання	2	20	2	20
Проблемне завдання (пізнавально-пошукове питання), практичне завдання	2	20	2	20
Разом		50		50

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Шкала ECTS	Диференційована шкала	Недиференційована шкала	Мінімальний бал – максимальний бал
A	Відмінно	Зараховано	90–100
B	Добре		82–89
C	Добре		74–81
D	Задовільно		64–73
E	Задовільно		60–63
FX	Незадовільно	Не зараховано	35–59
F	Незадовільно		0–34

За результатами модульного контролю визначається підсумкова рейтингова оцінка. Оцінка за іспит визначається залежно від рейтингового балу. Загальна кількість балів, яку може отримати здобувач, – 100. Вони досягаються шляхом сумування результатів оцінок за всі види робіт.

Оцінку «**відмінно**» (90–100 балів, A) заслуговує здобувач, який усебічно, системно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях; засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їхнє значення для професії, яку він набуває; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової, навчальної та методичної роботи.

Оцінку «**добре**» (82–89 балів, B) заслуговує здобувач, який повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу.

Оцінку «**добре**» (74–81 бал, C) заслуговує здобувач, який загалом роботу виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок; вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою.

Оцінку «задовільно» (64–73 бали, D) заслуговує здобувач, який знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його в майбутній професії; виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

Оцінку «задовільно» (60–63 бали, E) заслуговує здобувач, який володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання й використання його в майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

Оцінка «незадовільно» (35–59 балів, FX) виставляється здобувачу, який має суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

Оцінку «незадовільно» (0–34 бали, F) виставляється здобувачу, який володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи здобувача освіти протягом семестру.

До складання іспиту допускаються здобувачі вищої освіти, у яких підсумкова модульна оцінка за семестр становить не менше 35 балів і, яким зараховано всі види робіт за цей семестр.

Здобувач вищої освіти, підсумкова рейтингова оцінка якого складає від 0 до 34 балів, зобов'язаний покращити її до початку підсумкового семестрового контролю під час чергування викладача на кафедрі у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету. Інакше здобувач не допускається до складання іспиту і в нього виникає академічна заборгованість.

Іспит з навчальної дисципліни здобувач вищої освіти може не скласти, якщо він успішно пройшов усі модульні контролю та його влаштовує підсумкова модульна оцінка. Здобувачі вищої освіти, підсумкова модульна оцінка яких становить від 35 до 59, іспит складають обов'язково. Здобувач освіти може підвищити на іспиті рейтинговий бал, при цьому, за результатами складання іспиту оцінка не може бути менша за підсумкову, яку він отримав за результатами модульних контролів.

Іспит проходить в усній формі. На іспит виносяться теоретичні, практичні завдання в обсязі навчального матеріалу. Оцінювання результатів навчання на іспиті здійснюється за 100-бальною шкалою. Оцінка за іспит заноситься у відомість обліку успішності.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1. МОВОЗНАВСТВО – НАУКА ПРО МОВУ. ФОНЕТИЧНА І ФОНОЛОГІЧНА, ЛЕКСИЧНА, ФРАЗЕОЛОГІЧНА СИСТЕМИ МОВИ.

Тема 1. Мовознавство як наука. Проблеми загального і конкретного мовознавства. Теоретичне і практичне значення мовознавчої науки, зв'язки мовознавства з суспільними і природничими науками. Значення курсу для підготовки майбутнього філолога. Предмет і завдання курсу. Методи проведення лінгвістичних досліджень. Описовий, історичний, порівняльно-історичний, зіставний, структурний та інші методи. Система мови і мовна структура. Основні рівні мовної системи: фонетико-фонологічний, лексико-семантичний, морфологічний, синтаксичний. Проміжні рівні мови: морфонологічний, словотвірний,

фразеологічний. Галузі мовознавства, що їх вивчають. Розділи мовознавчих дисциплін: фонетика і фонологія, графіка, орфографія та орфоепія, лексикологія, фразеологія, лексикографія, словотвір, граматики (морфеміка, морфологія, синтаксис), пунктуація, стилістика, діалектологія, історія літературної мови та інші.

Тема 2. Природа мови, її походження і функції. Мова як знакова система. Функції мови в суспільстві. Комунікативна, мислеоформлювальна, виражальна, інформативна, пізнавальна, культурологічна, націєтворча, державотворча та інші функції мови. Мова і мислення. Типи мислення. Мова і мовлення. Проблема походження мови. Основні теорії походження мови: соціальні та біологічні. Чинники і закономірності мовного розвитку. Типи мовного впливу і його наслідки. Розвиток і функціонування мов у різні історичні епохи.

Тема 3. Графічна система мови. Основні етапи розвитку письма. Функції та призначення письма в суспільстві. Виникнення письма – початок документальної історії людства. Основні етапи розвитку письма. Предметне письмо – символічна й умовна сигналізація. Графічне письмо. Типи графічного письма. Піктографія – малюнкове письмо. Идеографія та її види: ієратичне та ієрогліфічне письмо. Силабографія – складове письмо. Фонографія – звукове письмо. Розвиток та різновиди фонографічного письма: буквено-звукове (консонантно-звукове і вокально-звукове). Виникнення алфавітів. Коротка характеристика фінікійського, грецького і латинського алфавітів. Слов'янське письмо. Глаголиця і кирилиця. Зміни кириличного письма, його реформи. Устав, напівустав, скоропис. Графіка. Звук і графема (буква). Співвідносність між буквами і звуками. Поняття лігатури. Діакритичні знаки. Орфографія. Принципи орфографії: фонетичний, морфологічний, традиційний, смислорозрізнявальний.

Тема 4. Фонетична і фонологічна системи мови. Фонетика як наука про звуки людської мови. Предмет фонетики. Одиниці і підсистеми фонетичної системи. Аспекти вивчення звуків мови. Фізичний аспект вивчення звуків мови. Фізіологічний аспект вивчення звуків мови. Голосні звуки. Класифікація голосних звуків. Приголосні звуки. Класифікація приголосних звуків. Склад. Типологія складу. Власне лінгвістичний (фонологічний) аспект дослідження звукової будови мови. Поняття фонем. Фонологічна система мови. Позиція і дистрибуція фонем. Фонема в мовленні. Алофон. Зміни звуків у мовленнєвому потоці. Комбінаторні зміни. Зміни звуків у мовленнєвому потоці. Позиційні зміни. Просодичні явища. Наголос. Фонетична й фонематична транскрипції. Міжнародний фонетичний алфавіт (МФА).

Тема 5. Лексична система мови. Лексична система мови. Лексикологія як наука. Розділи лексикології. Слово як предмет лексикології. Слово – основна одиниця мови. Функції слова. Лексичне значення слова. Слово і поняття. Формальне і семантичне варіювання лексеми. Семантичні універсалії. Семантична структура слова. Моносемія і полісемія. Пряме і переносне значення слова. Різновиди переносних значень слів. Метафора, метонімія, синекдоха. Типи відношень лексичних одиниць. Синонімія, антонімія, омонімія, паронімія. Лексична система мови: класифікаційні ознаки. Історичні зміни в лексиці. Пасивна лексика. Історичні зміни в лексиці. Типи лексичних змін. Стилїстичне розшарування лексики. Поняття терміна. Термінологія. Етимологія слова. Загальні та власні назви. Ономастика як наука про власні й загальні назви.

Тема 6. Фразеологічна система мови. Лексикографія. Фразеологія як сукупність фразеологічних одиниць і як наука. Поняття про фразеологізми. Різновиди фразеологізмів, їх джерела. Класифікація фразеологізмів. Функціонування фразеологізмів. Лексикографія як наука про теоретичні основи і практику укладання словників, а також сукупність словників певної мови. Типи словників: енциклопедичні та лінгвістичні. Будова словникової статті. Відомості з історії лексикографії. Характеристика найважливіших словникових зібрань.

МОДУЛЬ 2. ГРАМАТИЧНА СИСТЕМА МОВИ. КЛАСИФІКАЦІЯ МОВ СВІТУ

Тема 7. Граматична система мови. Граматика як учення про граматичну будову мови. Предмет граматики. Розділи граматики: морфеміка, морфологія, синтаксис. Основні одиниці граматичної будови мови: морфема, словоформа, словосполучення і речення. Граматичне значення, граматична форма, граматична категорія. Поняття про граматичну форму слова як єдність граматичного значення і засобів його вираження. Синтетичні та аналітичні форми слова. Способи (синтетичний, аналітичний, аналітично-синтетичний) і засоби вираження граматичних значень слова. Синтетичні способи вираження граматичних значень засобами афіксації, чергування звуків, наголосу, повтору, суплеції. Аналітичний спосіб вираження граматичних значень за допомогою службових слів (прийменників, часток, артиклів, сполучників). Роль порядку слів та інтонації у вираженні граматичних значень слова. Поняття про граматичну категорію. Морфологічні та синтаксичні граматичні категорії. Лексико-граматичні категорії.

Тема 8. Морфемна система мови. Будова слова. Морфема як найменша значуща одиниця мови і складова частина слова. Будова слова і його морфемний склад. Кореневі та афіксальні морфемні частини (префікси, суфікси, постфікси, інтерфікси, інфікси, конфікси). Основа і флексія. Нульова флексія. Похідна і непохідна основа. Історичні зміни в морфемній будові слова: спрощення, перерозклад, ускладнення.

Тема 9. Словотвірна система мови. Словотвір як учення про способи і засоби творення слів. Зв'язок словотвору з лексикологією і граматиною. Твірна і похідна основи, словотвірний засіб, словотвірне значення, словотвірний тип. Основні способи словотворення: морфологічний (афіксація, складання, аббревіація), морфолого-синтаксичний, лексико-синтаксичний, лексико-семантичний.

Тема 10. Морфологічна система. Частини мови. Частини мови як лексико-граматичні розряди (класи) слів. Принципи виділення частин мови флективної будови (за лексичним значенням, морфологічними ознаками, синтаксичною роллю та особливостями словотворення). Явище переходу слів з одного лексико-граматичного розряду в інший.

Тема 11. Синтаксична система мови. Синтаксис як учення про словосполучення і речення. Синтаксема. Словосполучення. Структура словосполучень. Типологія словосполучень. Синтаксичні зв'язки і синтаксичні відношення у словосполученні та реченні. Речення та його основні ознаки. Типологія речень. Будова простого речення. Головні та другорядні члени речення. Будова складного речення. Різноманітність будови речень у різних мовах. Надфразні мовні єдності. Текст.

Тема 12. Мови світу та їх класифікації. Багатоманітність мов світу, своєрідність їхнього функціонування і сфери поширення. Класифікації мов світу. Генеалогічна класифікація мов. Основні сім'ї, групи і підгрупи мов. Індоевропейська мовна сім'я. Слов'янська група мов. Структурно-системне розуміння мови і морфологічна (типологічна) класифікація мов. Основні типи мов за морфологічною класифікацією: кореневі та афіксальні (ізольовані, аглютинативні, флективні, полісинтетичні або інкорпорувальні). Змінність граматичного типу мови в процесі історичного розвитку.

6.2 . Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин												
	Денна форма						Заочна форма						
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
		Л	п			с.р.		л	п			с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	

МОДУЛЬ 1. МОВОЗНАВСТВО – НАУКА ПРО МОВУ. ФОНЕТИЧНА І ФОНОЛОГІЧНА, ЛЕКСИЧНА, ФРАЗЕОЛОГІЧНА СИСТЕМИ МОВИ.											
Тема 1. Мовознавство як наука	9	2	2			5	10	2			8
Тема 2. Природа мови, її походження і функції.	9	2	2			5	10	2			8
Тема 3. Графічна система мови. Основні етапи розвитку письма.	11	4	2			5	8				8
Тема 4. Фонетична і фонологічна системи мови.	13	4	4			5	12	2			10
Тема 5. Лексична система мови.	11	4	2			5	10	2			8
Тема 6. Фразеологічна система мови. Лексикографія.	9	2	2			5	10				10
Разом за модуль 1	62	18	14			30	60	8			52
МОДУЛЬ 2. ГРАМАТИЧНА СИСТЕМА МОВИ. КЛАСИФІКАЦІЯ МОВ СВІТУ.											
Тема 7. Граматична система мови.	11	4	2			5	10	2			8
Тема 8. Морфемна система мови. Будова слова.	8	2	1			5	10				10
Тема 9. Словотвірна система мови.	8	2	1			5	10				10
Тема 10. Морфологічна система. Частини мови.	9	2	2			5	10	2			8
Тема 11. Синтаксична система мови.	11	4	2			5	10	2			8
Тема 12. Мови світу та їх класифікації.	11	4	2			5	10	2			8
Разом за модуль 2	58	18	10			30	60	8			52
Разом	120	36	24			60	120	16			104

6.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин денна форма
1.	Мовознавство як наука.	2
2.	Природа мови, її походження і функції.	2
3.	Графічна система мови. Основні етапи розвитку письма.	2
4.	Фонетична і фонологічна системи мови.	4
5.	Лексична система мови.	2
6.	Фразеологічна система мови. Лексикографія.	2
7.	Граматична система мови.	2
8.	Морфемна система мови. Будова слова.	1
9.	Словотвірна система мови.	1
10.	Морфологічна система. Частини мови.	2
11.	Синтаксична система мови.	2
12.	Мови світу та їх класифікації	2
	Разом	24

6.4. Самостійна робота

Самостійна робота здобувачів освіти передбачає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу, вивчення окремих тем, питань, що не були розглянуті в курсі лекцій, конспектування наукової й навчальної літератури, підготовку рефератів,

презентацій. Ефективність самостійної роботи здобувача викладач виявляє під час тематичного опитування на практичних заняттях, перевірки конспектів, рефератів тощо та відбиває в загальній оцінці за тему і модуль.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин денна форма	Кількість годин заочна форма
1.	Мовознавство – наука про мову. <i>Опрацювати матеріали підручників: Вступ до мовознавства: підручник / [І.О. Голубовська, С.М. Лучканин, В.Ф. Чемес та ін.]; за ред. І.О. Голубовської. Київ: ВЦ «Академія», 2016. С. 9–23; Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2014. С. 7–17.</i>	5	8
2.	Природа мови, її походження і функції. <i>Опрацювати матеріали підручників: Вступ до мовознавства: підручник / [І.О. Голубовська, С.М. Лучканин, В.Ф. Чемес та ін.]; за ред. І.О. Голубовської. Київ: ВЦ «Академія», 2016. С. 94, 95, 145–158; Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2014. С. 18–57.</i>	5	8
3.	Графічна система мови. Основні етапи розвитку письма. <i>Опрацювати матеріали підручників: Вступ до мовознавства: підручник / [І.О. Голубовська, С.М. Лучканин, В.Ф. Чемес та ін.]; за ред. І.О. Голубовської. Київ: ВЦ «Академія», 2016. С. 23–42; Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2014. С. 164–180.</i>	5	8
4.	Фонетична і фонологічна системи мови. <i>Опрацювати матеріали підручників: Вступ до мовознавства: підручник / [І.О. Голубовська, С.М. Лучканин, В.Ф. Чемес та ін.]; за ред. І.О. Голубовської. Київ: ВЦ «Академія», 2016. С. 170–199; Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2014. С. 102–163.</i>	5	10
5.	Лексична система мови. <i>Опрацювати матеріали підручників: Вступ до мовознавства: підручник / [І.О. Голубовська, С.М. Лучканин, В.Ф. Чемес та ін.]; за ред. І.О. Голубовської. Київ: ВЦ «Академія», 2016. С. 247–269; Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2014. С. 181–240.</i>	5	8
6.	Фразеологічна система мови. Лексикографія. <i>Опрацювати матеріали підручників: Вступ до мовознавства: підручник / [І.О. Голубовська, С.М. Лучканин, В.Ф. Чемес та ін.]; за ред. І.О. Голубовської. Київ: ВЦ «Академія», 2016. С. 270–286; Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2014. С. 241–261.</i>	5	10
7.	Грамматична система мови. <i>Опрацювати матеріали підручників: Вступ до мовознавства: підручник / [І.О. Голубовська, С.М. Лучканин, В.Ф. Чемес та ін.]; за ред. І.О. Голубовської. Київ: ВЦ «Академія», 2016. С. 210–222; 239–246; Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2014. С. 262–274, 284–294.</i>	5	8
8.	Морфемна система мови. Будова слова. <i>Опрацювати матеріали підручників: Вступ до мовознавства: підручник / [І.О. Голубовська, С.М. Лучканин, В.Ф. Чемес та ін.]; за ред. І.О. Голубовської. Київ: ВЦ «Академія», 2016. С. 231–248; Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2014. С. 275–283.</i>	5	10
9.	Словотвірна система мови. <i>Опрацювати матеріали підручника: Вступ до мовознавства: підручник / [І.О. Голубовська, С.М. Лучканин, В.Ф. Чемес та ін.]; за ред. І.О. Голубовської. Київ: ВЦ «Академія», 2016. С. 231–248.</i>	5	10
10.	Морфологічна система. Частина мови.	5	8

	<i>Опрацювати матеріали підручників: Вступ до мовознавства: підручник / [І.О. Голубовська, С.М. Лучканин, В.Ф. Чемес та ін.]; за ред. І.О. Голубовської. Київ: ВЦ «Академія», 2016. С. 223–231; Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2014. С. 295–306.</i>		
11.	Синтаксична система мови. <i>Опрацювати матеріали підручників: Вступ до мовознавства: підручник / [І.О. Голубовська, С.М. Лучканин, В.Ф. Чемес та ін.]; за ред. І.О. Голубовської. Київ: ВЦ «Академія», 2016. С. 287–305; Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2014. С. 307–320.</i>	5	8
12.	Мови світу та їх класифікації. <i>Опрацювати матеріали підручників: Вступ до мовознавства: підручник / [І.О. Голубовська, С.М. Лучканин, В.Ф. Чемес та ін.]; за ред. І.О. Голубовської. Київ: ВЦ «Академія», 2016. С. 94–144. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2014. С. 58–101, 321–332.</i>	5	8
	Разом	60	104

6.5. Індивідуальні завдання.

Індивідуальні завдання призначені для відпрацювання пропущених занять через хворобу здобувача освіти або іншу поважну причину, а також мають на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які здобувачі вищої освіти здобувають у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці, формування сталих навичок дослідницької роботи як невід’ємної фахової риси фахівця-філолога.

1. Виконання тестів за матеріалами методичних розробок.
2. Написання рефератів / створення презентацій (відповідно до тем лінгвістичних повідомлень).

Вимоги до виконання й оформлення індивідуального завдання:

1. Обсяг виконаного завдання – 4–5 сторінок друкованого тексту / 15–20 слайдів презентації;
2. Структура кожного виду робіт (зміст, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо є); список використаної літератури).

Теми рефератів / презентацій і лінгвістичних повідомлень

1. Зв’язок мовознавства з іншими науками.
2. Видатні світові і вітчизняні мовознавці.
3. Синхронія і діахронія в мові.
4. Проблема взаємозв’язку мови і мислення.
5. Функції мови та їх вияв у мовленні.
6. Мова – явище суспільне чи біологічне?
7. Роль мови в житті суспільства.
8. Відмінність людської мови від спілкування тварин.
9. Невербальні форми спілкування. Поняття про паралінгвістику.
10. Соціальний статус мови і держава. Типи мовних ситуацій у сучасному світі.
11. Взаємодія мов, мовні контакти. Двомовність, багатомовність.
12. Проблема походження мови: огляд теорій, новітні погляди вчених на проблему.
13. Закономірності розвитку мов у різні історичні епохи.
14. Мова як знакова система. Двобічність мовного знака.
15. Мова як система. Чотири основні рівні мовної системи.
16. Світові мови, мови міжнародного спілкування.
17. Штучні мови: причини їх появи, історичний огляд, перспективи розвитку.
18. Перспективи розвитку мов.
19. Зовнішні і внутрішні чинники мовних змін.
20. Фізичний аспект дослідження звуків людської мови. Акустичні характеристики звуків.
21. Артикуляційний аспект вивчення звуків мови (творення звуків мовним апаратом людини).

22. Фонема та її алофони. Ознаки фонем: диференціальні та нейтральні.
23. Транслітерація, її призначення. Українська латиниця.
24. Теорії складоподілу.
25. Наголос, його види. Функції наголосу.
26. Особливості інтонації в різних мовах.
27. Засоби членування мовленнєвого потоку.
28. Артикуляційні особливості окремих звуків у різних мовах.
29. Зміни звуків у потоці мовлення: позиційні, комбінаторні, фонетично не зумовлені, спонтанні (на матеріалі різних мов).
30. Фонетичне явище субституції у різних мовах (на прикладі власних назв).
31. Письмо як «вторинна» мова, його функції, значення для розвитку суспільства.
32. «Предметне письмо» в історії різних етносів.
33. Піктографія як перший етап розвитку письма.
34. Петрогліфи Кам'яної Могили – найдавніші графічні письмена людства?
35. Идеографічне письмо: від давнини до сьогодення.
36. Розвиток фонографічного письма: від силабеми до букви.
37. Основні сучасні світові алфавіти.
38. Історія створення і розвитку кирилиці.
39. Латиниця: історичний розвиток і сьогодення.
40. Почерк і характер (поняття про графологію).
41. Принципи орфографії, їх реалізація в різних мовах.
42. Розділові знаки: виникнення, особливості використання в різних мовах світу.
43. Співвідношення між звуками і буквами в алфавітах різних мов.
44. Зміни в значенні слова: звуження, розширення, зміщення.
45. Міжмовні омоніми, або «фальшиві друзі перекладача».
46. Утворення нових слів шляхом метафоричних перенесень у різних мовах.
47. Утворення загальних назв від власних (на матеріалі різних мов).
48. Омонімія як джерело каламбурів і анекдотів.
49. Переносне значення слова як джерело каламбурів і анекдотів.
50. Метафора в афоризмах, крилатих виразах.
51. Етимологія певних груп лексики (на матеріалі різних мов).
52. Народна етимологія. Дитяча словотворчість.
53. Сучасний молодіжний сленг.
54. Джерела фразеологізмів (на матеріалі різних мов).
55. Фразеологізми іншомовного походження в українській мові.
56. Особливості використання біблійних виразів у різних мовах.
57. Антоніми. Стилїстичні функції антонімів: антитеза, оксюморон.
58. Синоніми, їх типи, стилїстичне використання (на матеріалі 2–3 мов).
59. Табу та евфемізми (на матеріалі різних мов).
60. Застаріла лексика, її стилїстичне використання.
61. Екзотизми в українській мові.
62. Етимологія топонімів (на матеріалі різних мов).
63. Етимологія імен і прізвищ (на матеріалі різних мов).
64. Неологізми, їхнє стилїстичне використання.
65. Запозичення, їхні типи.
66. Фонетичні, граматичні зміни слів при запозиченні.
67. Частини мови як фундаментальні мовні (лексико-граматичні) категорії.
68. Критерії виділення частин мови.
69. З історії питання про частини мови.
70. Виділення частин мови в різних мовах.
71. Порівняльно-історичний метод, його становлення і роль у лінгвістичних дослідженнях.
72. Генеалогічна класифікація мов (загальна характеристика).
73. Індоевропейська сім'я мов (загальний огляд).
74. Загальна характеристика слов'янської групи мов.
75. Загальна характеристика германської групи мов.
76. Загальна характеристика романської групи мов.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби: офісні додатки, електронне навчання в середовищі Moodle (<https://moodle.uzhnu.edu.ua/>), сайт електронного навчання УжНУ (<https://e-learn.uzhnu.edu.ua/>), Google Meet.

Обладнання: персональний комп'ютер, мультимедійний проєктор, інтерактивна дошка.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Баньої В. Ф., Миголинець О. Ф. Основи лінгвістики: навчально-методичні матеріали для проведення тестового тематичного контролю для студентів I курсу денної та заочної форм навчання спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації 035.01 «Українська мова та література», освітньої програми «Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність». Ужгород: ПП Данило, 2022. 73 с.
2. Бевзенко С. П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис. Київ: Вища школа, 2006. 143 с.
3. Вступ до мовознавства: підручник / І. О. Голубовська, С. М. Лучканин, В. Ф. Чемес та ін.; за ред. І. О. Голубовської. Київ: ВЦ «Академія», 2016. 320 с.
4. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства: підручник. 2-е вид., стер. Київ: Академія, 2009. 336 с.
5. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підручник. Київ: Академія, 2014. 368 с.
6. Левицький А. Е., Сингаївська А. В., Славова Л. Л. Вступ до мовознавства: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 104 с.
7. Юшук І. П. Вступ до мовознавства: навчальний посібник. Київ: Рута, 2000. 128 с.

Допоміжна література

8. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної генології: навч. посіб. Київ: Академія, 2006. 248 с.
9. Булатецька Л. І. Лінгвістичні теорії, функції, універсалії. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки / Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2010. № 9: Філологічні науки : Мовознавство. С. 167–172.*
10. Гайдаєнко І. В. Дистрибутивний аналіз як метод дескриптивної лінгвістики. *Зб. наук. праць «Південний архів». Філологічні науки. Вип. XXI. Херсон. ХДУ, 2003. С. 130–133.*
11. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.
12. Глущенко В. А., Ледняк Ю. В., Овчаренко В. М., Рябініна І. М. Мова як система: Навч. посібник. Київ, 2011. 132 с.
13. Глущенко В. А. Лінгвістичний метод і його структура. *Мовознавство. 2010. №6. С. 32–44.*
14. Демська О. М., Кульчицький І. М. Словник омонімів української мови. Львів: Фенікс, 1996. 222 с.
15. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк: ДонНУ, 2012. Том 1, 402 с. Том 2, 350 с.; Том 3, 402 с.; Том 4, 388 с.
16. Жуйкова М. В. Лінгвістичні задачі: метод. посіб. до курсу «Вступ до мовознавства». Луцьк: Вежа, 2000. 36 с.
17. Ковалик І. Мова і мовлення та форми їх існування. *Питання українського і слов'янського мовознавства: вибр. пр.; Львів. нац. ун-т імені Івана Франка, Прикарпат. нац. ун-т імені Василя Стефаника. Львів; Івано-Франківськ, 2008. Ч. 2. С. 116–126.*
18. Левицький Ю. М. Мови світу: енциклопедичний довідник. Львів: Місіонер, 1998. 201 с.

19. Лисиченко Л.А. Структура мовної картини світу. *Мовознавство*. 2004. № 56. С. 36–41.
20. Масенко Л. Мова і суспільство: Постколоніальний вимір. Київ: Вид. дім «КМ Академія», Всеукр. т-во «Просвіта», 2004. 163 с.
21. Мізін К.І. Нові напрями в українському мовознавстві: зіставна лінгвокультурологія. *Мовознавство*. 2012. № 6. С. 38–52.
22. Мова як система: навч. посіб.: для студ. ВНЗ / В.А. Глушенко, Ю.В. Ледняк, В.М. Овчаренко, І.М. Рябініна; М-во освіти і науки України, Слов'ян. держ. пед. ун-т. Київ: Центр учб. л-ри, 2011. 132 с. Бібліогр.: С. 127–129.
23. Новий тлумачний словник української мови / [укл. В. Яременко, О. Сліпушко]: в 4 т. Київ: Аконіт, 2000. Т. 1. 911 с.; Т. 2. 954 с.; Т. 3. 927 с.; Т. 4. 941 с.
24. Пена Л. Вступ до мовознавства: зб. тестів: [вид. 2-е, доп.]. Івано-Франківськ: Вид. Третяк І.Я., 2009. 79 с.
25. Перебийніс В. Ступені генетичної спорідненості української мови з іншими мовами: статистичний зв'язок. *Українська мова*. 2012. № 3. С. 31–38.
26. Погрібний А. Державна мова як важіль українського державотворення. *Мовознавство*: Доп. та повід. ІУ Міжн. конгр. українців / відп. ред. В. Німчук. Київ: Пульсари, 2002. С. 142–149.
27. Селіванова О.О. Проблема класифікації методів лінгвістики. Методи лінгвістичних досліджень: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Слов'янськ: СДПУ, 2010. С. 180–186.
28. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К., 2006. 716 с.
29. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К., 2008. 712 с.
30. Ткаченко О.Б. Мова і національна ментальність (Спроба сучасного синтезу). Київ: Грамота, 2006. 240 с.
31. Українська мова: енциклопедія / [редкол. В.М. Русанівський (голова), О.О. Тараненко (співголова)]. [3-є вид., зі змінами і доповн.]. Київ: Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана, 2007. 856 с.; іл.
32. Чередниченко О. Мова та ідентичність у глобальному світі. *Вища школа*. 2009. № 9. С. 67–72.
33. Федик О. Мова як духовний адекват світу (дійсності). Львів: Місіонер, 2000. 299 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

34. «Мовознавство» науково-теоретичний журнал Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні. Режим доступу: <http://www.movoznavstvo.org.ua/>
35. Наукова електронна бібліотека Національної бібліотеки ім. В. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua/>
36. Сайт Львівської ННБУ ім. В. Стефаника: <http://aleph.lsl.lviv.ua:8991/F>